

Móricz Zsigmond és a regösdiákok

Mint minden történelmi hivatású új nemzedéknek, úgy nekünk, kisebbségi magyar fiataloknak is ki kellett alakítanunk a magunk új nemzeti öntudatát. Az időben rejlő csodálatos elrendeltetés kivitt minket a falura. Az a népi eszme, melyet bennünk a falu ősi tisztaságú magyar levegője támasztott a regösjáráskor, nemcsak hogy új magyar életfelfogásunk gazdag tartalma és munkára irányító ereje lett, hanem oda is fűz bennünket mindazokhoz, akik a magyar vér sajtáságos géniuszát hordozták vagy kutatták hosszú századok során.

Visszhangja vagyunk Csokonainak, aki azt kiáltotta kortársai fülébe: „Hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és a jámbor puttonost; akkor tanáltok rá az Árpád szerencsi táborára.” Követői vagyunk az Ung megyei Kiskapos nagy fiának, Erdélyi Jánosnak, aki egész életén át lázasan kereste a népköltészet súlyos kalászeit. Meg is jósolta, hogy „a népi dolgok iránt csak ezután lesz még figyelem és fogékonyság”. A regösdiák vándorapostola Petőfinek, aki az irodalmat kivitte a falvak egyszerű népéhez. A *Lehel vezér* első énekében egyenesen kimondja: „Nem írástudóknak, nem az úri rendnek, De beszélek szűrös gubás embereknek.” Drága testamentumunk Arany János *Toldija*, és sohasem felejttem el, hogyan tanítottuk meg a Csilizközben a hősi gyerekeknek azt a katonadalt, melynek még Amade László írta a szövegét, aki hajdanában ebben a községben született. A tábortüzeink köré telepedő fiatalokban és öregekben Fazekas *Lúdas Matyija*, Czuczor *Korai házassága* és Garay *Obsitosa* fakaszt derűt, ha pedig mesébe fogunk, Arany László és Gyulai Pál eredeti népmeséi elevenednek meg az ajkunkon. Ugyan ki győzné elsorolni azt a sok szép magyar nevet, mind olyanokét, akiktől évtizedek és századok választanak el, de bennünk újra élnek, és túl is élnek majd minket, mert az örök magyar megújódás csodaforrásából merítették: a falu lelkéből!

A faji energiáktól duzzadó paraszti világ megismerése kiélezte bennünk azt a tudatot, hogy a magyarság fejlődésének élettani titka a népi gyökerekből való táplálkozás. Lázasan néztünk tehát körül, kutaitva azt az életet, azt a szellemiséget, mely körülöttünk ma is közvetlenül a népiség talajából nyeri ízét és erejét. Nagyon árvának, nagyon kétségbeesettnek éreztük volna magunkat, ha úgy találtuk volna, hogy a mai magyar világnak semmi köze sincs többé az ősi földhöz, az egészséges néphez, a józan és ígéretes faluhoz. Kisebbségi sorsban, karó nélkül még csak élénk, de ha elszakadtunk a természetes magyar népi gyökerektől, akkor már csak látszólag élünk és hamarosan végünk. Kutató kérdéseink, fürkésző szemünk elé azonban csoda tárult. A népi energiaforrások nagy fölbuzgása és az innen származó diadalmas magyar megújódás!

Milyen furcsán és elnyújtottan búgnak és föl-föltörve zokognak a falusi legények esti dalai! Mint valami elsüllyedő ősi zamatú világ magányos és ismeretlen sikoltásai, úgy megráztak minket a nyári vándorúton. Akár csak rossz álomból vertek volna fel, olyan volt az örömünk, amikor a nyitraegerszegi tanító elmondta nekünk, hogy járt itt a Zobor körül egy áldott lelkű ember, Kodály Zoltán, aki följegyezte, vérévé fogadta az igazi magyar népdalokat. Ma már Európa hatalmas hangversenytermeiben bűg fel a sajtáságos magyar paraszttzene, és nagy kutatói, Bartók Béla és Kodály, világhírű művészek.

Megjegyzés: a Szerző huszonkét éves korában írta legelső Móricz-cikkét. Amint maga írja levelében a „talán Adyra visszavezethető metaforikus szóhasználat lehet ma félreérthető, akkor azonban forrongást jelzett, szembeszállást az ellenforradalmi és neobarokk nacionalizmussal”. Ugyancsak fontos különbséget tennünk az itt emlegetett cserkészmozgalom és a magyarországi militarista szellemű szervezetek között. (A szerk.)

Előbb össze kellett omlania mindennek, hogy aztán poraiból éledjen meg az elfakult magyar nemzet. A halál felé bukó magyar életben egyedül Ond vezér táltos-lelkű unokája, Ady Endre érezte meg az ígéretet, mely súlyos léptekkel közeledik az ősz, az új Mohács, a szétszóródás nyomában. Mély hódolattal írja: „Leveszem úri süvegem A paraszt Nyár előtt.” A városok csüggedő magyarjai elé az új Jókai, Móricz Zsigmond tárja fel a falu roppant egészségét és üde életerejét. Szabó Dezső már a minden harangot, minden szívet végigrángató, megkondító magyar apostol, aki szent bizonyossággal hirdeti a népi erő megújódását a magyar közélet minden területén. Nyissunk utat a paraszti magyar őserő hatalmas történelmi kibontakozásának! Babits Mihály odakiált az öregekhez, hogy ha úgy megyünk tovább, ahogy eddig mentünk, elfelejtve a magyar talajt, akkor Halál fiai vagyunk. Rudnay Gyula képeiben a magyar faji kincsek dús világa a festőművészet nemzetközi rangjára is kiütközik. Zúg, forr a magyar szellemiség, világgraszoló felséges csodák patakanak belőle, mert az élet lökéseit adó mélység a föltámadott magyar néplélek.

Egyre erősebb, szebb és cselekvőbb lesz a mi lelki kapcsolatunk a megújuló magyar szellemiség nagyjaival. Ez a húr, melyről a jövő magyar világ harmóniája kél. Egy beregszászi cserkészársunk múltkor azt írta A Mi Lapunkban, hogy Móricz Zsigmond a regöseszme nagy mestere. Pedig ez a diák talán nem is ismeri azt a változatosan folyó történetet, melyben Móricz Zsigmond a regösdiákok mozgalmával állandóan érintkezik. A zsúfolt erejű magyar múlt és a magyar parasztvilág zseniális megörökítője, aki a mai elkopott magyar idők irodalmában újból a tősgyökeres népi hangot juttatta érvényre, nem lehetett sohasem távol a falu mélységes nemzeti értelmét kutató regösöktől. Előbb-utóbb oda kellett találnunk közvetlenül is Móricz Zsigmondhoz. Valahogy úgy indult meg a dolog: levelet kaptam Prágába egy kedves regösdiák barátomtól, aki azt írta, hogy nagyon visszavágyódik a falura. De úgy szeretne vándorolni, mint a fiatal Móricz Zsigmond valamikor a Nyírségen. Magányosan járva föl kutatni minden ősi vonását az alvó, elmosódó magyar arcnak. Eltanulni a parasztnótákat és a kálomista fejfák faragását. Nem tudom én, hogy honnan szedte az én barátom azt, hogy Móricz Zsigmond a Nyírségen vándorolt. De ez a néhány sor megütött. Összedugtuk a fejünket a Szent György Körben, és másnap ment a levél Budapestre. Kissé félve arra kértük a Nagy író, hogy küldje el A Mi Lapunk olvasóinak ifjúkori vándorélményeit. A márciusi szám már hozta is a cikket, az volt a címe: *Gyalogolni jó*. Bemutatkozott nekünk az a kis diák, aki még nem lehetett cserkészfiú. Az iskolatársai kinevették, amikor vándorolni hívta őket. Ám ő egymagában is nekivágott az Alföldnek. Azóta vallja: „Szeretnék mindenkit megmozdítani s kilódtítani ebből a füstös, fulladt, gyűlölködő és irigykedő városból.”

Az érsekújvári egyetemi hallgatók Móricz Zsigmond-estjén lépett az első regösdiák a *Légy jó mindhalálig* írója elé. Aláírást kért abba a *Fáklya* regénykötetbe, melyet egy regösversenyen kapott jutalmul. Móricz Zsigmondnak fennakadt a szeme a könyvtábla belső oldalára ragasztott ajánló lapon. Egy regösrajzolónk helyes kis munkája volt: az ajánló sorok latin betűi úgy stilizálva, mintha az énlakai templom székelve írása lennének. Móricz Zsigmond mosolyogva megkérdezte cserkészünket: — Hát az igazi rovásírást nem ismeritek? — Aztán beleírta a nevét és visszaadta a könyvet. Csak később tudta meg a regösdiák, hogy miért mosolygott Móricz Zsigmond. Az eredeti rovásírással írta be a könyvbe a nevét.

Amikor a múlt nyáron néhányan regösdiákok a Munkács melletti Izsnyéte község református papjánál szállottunk meg, rajzoló útítársunk előszedte népművészeti vázlatait, és bemutatta naplóját a szíves házigazdának. A tiszteletes érdeklődéssel lapozgatott a furcsa kapubálványok, búbos kemencék és rózsás karosládák képei között, és azt mondta nekünk: — hát nem maguk az elsők, akik ilyen járatban fordulnak be hozzám. Amikor még Csetfalván voltam segédlelkész a Tisza mellett, beállított a szomszédából egy fiatalember, és ő is ilyesmik után érdeklődött. Móricz Zsigmondnak hívták, hallom, hogy azóta híres író lett belőle. — Az öröm döbbenetében néztünk egymásra. Akkor már annyit jártuk a falvakat, hogy magunk is a

természet része, szinte parasztleányek voltunk, és nem csodálkoztunk semmin sem, akármit láttunk vagy hallottunk, inkább szerettünk mindent, ami magyar volt, mert vérbeli és lélekbeli közünk volt hozzá. Most is: szinte meg sem lepődünk, de egyszerűen úgy éreztük, hogy valahol mélyen mámorosak lettünk. Kérésünkre a tiszteletes elmondotta azt is, hogy a csetfalvai fatemplom mennyezete tetszett meg Móricz Zsigmondnak. Akárcsak valamelyik regösdiák, fölült a karzatra, és lemásolta a dús, tulipános magyar festést. Előttünk járt! A rajzoló diák másnap kikeresett a gyűjteményéből egy szép faragott kaput, és rámásolta egy levelezőlap hátára. A tiszteletes szép üdvözetet kanyarított hozzá, a fiúk is aláírták, és a lap elindult Móricz Zsigmondhoz, mi pedig nekivágtunk az útnak Beregszász és azon is túl — Csetfalva felé.

A beregszászi cserkészek fölvittek minket a városuk fölé emelkedő szőlőhegy erdős tetejére, és egy messzelátó emelvényről megmutatták nekünk Csécse falu tornyát a Felső-Tisza túlsó partján, Szatmár megyében. Ott született Móricz Zsigmond. Amikor aztán a hegyoldalban egy pásztor barátságos tüze köré telepedtünk szalonát sütni, sok mindenről elbeszélgettünk. Körülöttünk rohamosan sötétedett, de egyre nagyobb lett a tűz. Kifakadt ott belőlünk mindaz, ami a szívünkön feküdt. Népi szellemű cserkészet, regösmunka, nagy mestereink, a magyar megújulás és kisebbségi jövőnk. A barátságos együttlét a tábortűz körül kiolvasztotta belőlünk a paraszti vándorlás eddig öntudatlan élményeit. Most éreztük csak körülöttünk a játszó gyerekhadak melegét, és előrémlettek a falu csöndjében készülő csodák. A végén énekeltünk, és a fiúk akkor már sirtak. A pásztor, aki az egész ottlétünk alatt csak tüzelt és hallgatott, búcsúzóul megszólalt: — Bizony úgy van kérem az rendjén, ha az urak megbecsülik az egyszerű parasztembert. Mindegyiknek megvan a maga szakmája, az úrnak is, meg a magamfajta embernek is. Ha maguk olyan gondolkodású urak akarnak lenni, mint ahogyan most gondolkodnak, akkor az Isten áldja a jószándékukat. — A vaksötétben felcsörtettünk megint a magaslatra. Alattunk voltak a Kárpátok és az Alföld. Sokáig énekeltünk egyfolytában, biztattak a csillagok is, meg a távoli tábortüzek.

Talán ezen a lélektárhoz cserkészesztén született meg az a mondás, hogy Móricz Zsigmond a regösdiákok mestere. De gondoltunk erre akkor is, amikor Bökényben az öreg tiszteletes kioktatott bennünket, hogy melyik nótát jegyezzük fel. Azt, amelyiket Móricz Zsigmond is elénekeltetett magának, amikor itt járt népkutatásban. Itt is az ő nyomában jártak a regösdiákok!

Móricz Zsigmond decemberben kihívott magával Leányfaluba. Nagy ünnep egy diáknak. Villamoson indultunk Budapestről, segítettem egy kis kertészkosarat vinni. Szentendréről omnibusz vitt tovább. Nagy, de most télen csupasz, rögös kert a Móricz Zsigmondké. Szabad, szent itt a levegő, tiszta a látóhatár, akár kiáltani is lehetne. A kert közepén nemrég hordtak össze egy kis dombot kilátónak. Azon álltunk éppen, amikor valahogy szóba került Csécse és a cserkészek vándorlása. Hárman regösdiákok a nyáron éppen Csécsével szemközt töltöttünk egy éjszakát egy pattogó nyelvű tiszai révész kunyhója tövében, késsel vágtuk a füvet magunk alá szénának. Móricz Zsigmond mosolygott, és lemenet nevet adott a dombnak: — Ha már a regösdiákokról beszéltünk rajta, hát legyen Regölő domb.

A nyaraló tulajdonképpen az igazi családi ház. Amikor letértünk, rögtön megsejtettem, hogy Móricz Zsigmond itt tudja magát leginkább otthon, nem is Pesten. Csupa könyv. A dolgozószoza faláról Gyulai Pál néz le, a másik oldalon meg Arany János az egész családjával. A szekrényben a világ minden népköltészeti gyűjteménye. Móricz Zsigmond felállt egy székre, és leadott nekem a szekrény tetejéről egy almát. Aztán egy nyitott könyvvállványról előhúzta Kézai krónikájának új kiadású vaskos kötetét. — Ezt a könyvtárat akármelyik konzervatív professzor is megirigyelhetné — mondotta nevetve. Fölmentünk az emeletre. Nézem, nézem a székeket, az asztalt, a tükröst, de hiszen ez Felső-Tisza menti parasztfaragás! Most ötlött belém, hogy a fából készült lépcsőház és a tornác minden oszlopa is az! Móricz Zsigmond magával hozta falujából a tiszta ősmagyar művészetet is. Kis magyar sziget a

Pesttől idáig terjedő modern civilizációs tengerben, és rajta a különös magyar népi kultúra él. Előretolt őrállomása ez a faj méhéből, a néptömegek erejéből ígérkező új arcú magyar világnak, mely az idegenséget meg fogja tudni emészteni. Az őr nem is lehetne más, mint író. A társadalom mélyében vajúdó és eljövendő történések a közéletben mindig a költő, a zseni életét remegtetik meg jó előre és legelőszőr. A remegés gyűrű alakban mindenfelé terjed és egyre hatalmasabb lesz, amint magáévá fogadja fiatal lelkesedésével a fölsorakozó új nemzedék.

Móricz Zsigmond a fiatalságé. Az egyetemi hallgatóké, a cserkészeké, a regösdiákoké. Még a falusi gyermekeké is, hiszen a *Boldog világ* népi zamatú verses állatmeséi odavalók minden regösdélutánra. Vannak regényei, amelyek olvasásához érett ész és kemény, férfias erkölcsiség kell, különben kárt okoznak, ahogy a termékenyítő szél is leveri a gyöngé virágot. A *Sárarany* nem is való a kezébe annak, aki még nem keménykötésű cserkészember. Adja az Isten, hogy ilyen emberré serdüljön minden magyar fiú, erős férfiúvá, aki csak lelki épülést és tanulást szerez a faluba börtönölt magyar titán tragikus történetéből.

A magyar megújulás már nemcsak a nagy kiválasztottak lelki gerjedelme. A mesterek mögött az egész új nemzedék lelkesedése áll. Négy ország magyar ifjúságában győzedelmeskedik a népi gondolat. Ami eddig csak művészi szépség volt, a közelgő esztendőknél során bevonul az ifjúsággal együtt mindenhová, minden szakmunkába, minden közéleti pályára, ahol csak szerepe lehet az emberi haladásnak a magyar portán.

(Megjelent *A Mi Lapunk* [Losonc] 1928. januári számában.)

CSIKÓS ANDRÁS RAJZA